

Lykke-Per i Tyskland

– fra berømt til glemt?

MARLENE HASTENPLUG

I sin samtid var Henrik Pontoppidan en stor og kendt forfatter i Tyskland. Sådan har vi ofte hørt det i Danmark med henvisning til nogle af de kendte læsere, der roste ham: Thomas Mann, Rainer Maria Rilke, Georg Lukács og Ernst Bloch. Men da jeg satte mig for at finde ud af, hvornår Pontoppidan var gledet ud af den litterære bevidsthed i Tyskland, opdagede jeg, at historien er mere kompliceret end som så. Faktisk viste det sig, at Pontoppidan – på trods af sine kendte tyske læsere – aldrig var så stor, som vi danskere går og tror. Men for at fortælle den historie vil jeg se nærmere på tilblivelsen af den tyske oversættelse af *Lykke-Per* og modtagelsen af bogen med titlen *Hans im Glück* i 1906 og følge den helt frem til 1981, hvor den sidste udgave udkom på det vesttyske forlag Insel. Til sidst vil jeg komme ind på Pontoppidans status i det tysksprogede område i dag.

DET LITTERÆRE LANDSKAB OG FORLAGSVERDENEN I TYSKLAND

Der var stor interesse for franske og russiske romaner – Zola, Dostojevskij og Tolstoj – i Tyskland i anden halvdel af 1800-tallet, og dét, der satte en bølge af begejstring for nordisk litteratur i gang, var Henrik Ibsens skuespil (Paul 1997: 194). Ibsen blev set som fremskridtets og den unge generations forfatter, og det udviklede sig til en veritabel Ibsen-feber. Forlaget Reclam havde stor succes med at udgive Ibsens skuespil og ældre klassikere i deres serie *Universal-Bibliothek*, som bestod af billige, men filologisk kvalitetsbevidste hæfter.

Begejstringen for det moderne nordiske teater kom hurtigt til også at omfatte nordisk prosa. I perioden fra 1870 og frem steg interessen for litteratur fra Norden, idet den kom på mode. Både kritikere og læsere havde fået øje på Jonas Lie, Alexander Kielland og J.P. Jacobsen, og tyske forfattere som Rainer Maria Rilke og Stefan George, der begge oversatte J.P. Jacobsen, men også Stefan Zweig, Hermann Hesse og Thomas Mann nævner eksplicit Jacobsen og den nordiske litteratur som inspirationskilder.

I slutningen af 1800-tallet blev der grundlagt mange nye forlag i Tyskland, der udelukkende fokuserede på samtidslitteratur, og især den fra Skandinavien. En af disse iværksættere, Samuel Fischer, der grundlagde sit forlag S. Fischer i Berlin i 1886, udgav Ibsens drama *Rosmersholm* som sin første titel og blev hurtigt meget succesrig, hvad der førte til, at S. Fischer omkring 1900 var det største tyske litteraturforlag. Men S. Fischer var ikke alene. Også en ung, rig fabrikant ved navn Albert Langen grundlagde sit eget forlag i München, fordi han selv ville udgive Hamsuns *Mysterier* i tysk oversættelse. På det tidspunkt, i 1894, havde interessen for skandinavisk litteratur godt nok toppet på det tyske bogmarked, men Langen fokuserede alligevel på forfattere som Hamsun, Georg Brandes, Herman Bang, Bjørnstjerne Bjørnson, J.P. Jacobsen og Selma Lagerlöf (Jäger 2003: 226f.).

Albert Langen forsøgte at lokke forfattere væk fra S. Fischer ved at tilbyde dem et højere honorar, og han overtog også S. Fischers succesrige marketingstrategi, som gik ud på at vække interesse for bøger gennem magasiner. Her kom forfattere til orde, teaterstykker blev anmeldt, og der blev henvist til bogudgivelser (Jäger 2003: 215f., 230f.). Denne kombination af bøger og magasiner om bøger fandtes også på Eugen Diederichs forlag, der blev grundlagt i Leipzig i 1896, og som i sit katalog havde værker af bl.a. H.C. Andersen, Søren Kierkegaard og J.P. Jacobsen.

Forlaget Insel startede som et tidsskrift ved navn *Die Insel* i 1899. Efter tre årgange uden stor succes blev det til et forlag hjemmehørende i Leipzig. Mens S. Fischer og Langen udgav moderne, til tider vovede bøger fra samtiden, havde Insel-forlaget en mere klassisk profil med Goethe som deres vigtigste forfatter, men også med H.C. Andersen og J.P. Jacobsen. Blandt deres samtidige forfattere fandt man Rainer Maria Rilke og Stefan Zweig. Da Katharina og Anton Kippenberg overtog ledelsen i 1905, definerede de forlagets profil med slagord som verdenslitteratur i Goethes forståelse, kendte klassikere, kommende klassikere og bogkunst.

HENRIK PONTOPPIDANS TYSKE OVERSÆTTER: MATHILDE MANN

Netop mens Skandinavien-bølgen var på sit højeste i 1885, begyndte Mathilde Mann (1859-1925) fra Rostock at oversætte skandinavisk litteratur til tysk. Hun var lige flyttet til København og brugte bl.a. sin personlige kontakt til *Politiken*-journalisten og forfatteren Peter Nansen til at få gang i sin karriere. Hendes breve til ham, som delvist er bevaret, vidner om, at hun læste om nye bøger i *Politiken*, tog kontakt til forfatterne og fik Nansen til at skrive notitser i avisen om hendes nyeste oversættelser.¹ Mathilde Mann levede af at oversætte og forsørgede selv sine to børn, så hun oversatte alt, hvad der kunne afsættes til tyske forlag, dvs. både underholdningslitteratur og innovative æstetiske værker. Hun havde oversat bl.a. August Strindberg, Jonas Lie, Bjørnstjerne Bjørnson, J.P. Jacobsen, Carit Etlar,

1. KB, NKS 4043, 4°

Peter Nansen, Amalie Skram, Sophus Bauditz og Karin Michaëlis og også *Ung Elskov* af Henrik Pontoppidan, der var udkommet i 1890.

Mathilde Mann kontaktede Henrik Pontoppidan for at få lov til at oversætte *Lykke-Per* allerede i 1902, før hele romanen var udkommet på dansk.² Første udgave af *Lykke-Per* udkom som bekendt i otte dele fra januar 1898 til december 1904, så Mathilde Mann var tidligt på færde, men hun var ikke den første tyske oversætter, der kontaktede Pontoppidan, hvorfor han da også forholdt sig tøvende i starten. Han var på det tidspunkt allerede i gang med at arbejde på anden, forkortede udgave af romanen, som efter hans ønske skulle være udgangspunktet for en oversættelse. Mathilde Mann blev ved med at skrive til ham og besøge ham og spørge og skubbe på, og Pontoppidan gav hende lov til at oversætte *Den kongelige Gæst* (som ikke udkom på tysk), *Sandinge Menighed* (*Die Sandinger Gemeinde*, 1905) og sandsynligvis også *Isbjørnen* (*Der Eisbär*, 1903) mens hun ventede på *Lykke-Per*. Pontoppidan henledte også Mathilde Manns opmærksomhed på *Det forjættede land*, som allerede var blevet oversat og bragt som føljeton i en avis i Berlin, men som Henrik Pontoppidan gerne ville have revideret efter bogens fjerde udgave og udgivet igen (brev fra HP til MM, 12.8.1903, KB). Han gav Mathilde Mann masser af stof: "Indrøm mig, at De i Forvejen havde fået overladt et rigt Udvalg af mine Arbejder, der vilde kunne beskæftige selv Deres flittige Pen i en Årrække." (HP til MM, 12.6.1904, KB), men hun blev ved med at vende tilbage til *Lykke-Per*, som hun insisterede på at oversætte. Henrik Pontoppidan skrev da også i samme brev i juni 1904, at "For mit personlige Vedkommende vil jeg naturligvis foretrække, at den kommer i *Deres* Hænder; Dem kender jeg, og De har et så udmærket Navn i Tyskland ..."

Mathilde Manns vedholdenhed bar frugt: Pontoppidan sendte manuskriptet til hende, og hun tog fat på at oversætte i sommeren 1905, efterhånden som han sendte trykarkene til hende. Samtidig gik hun i gang med at finde et forlag til værket. På det tidspunkt arbejdede hun sammen med forlaget Insel om udgivelser af bl.a. Karin Michaëlis,³ så hun foreslog forretningsføreren Poeschel at kigge på Pontoppidans nye roman og gik ud fra, at de ville udgive den. Men i løbet af sommeren 1905 måtte der en del overtalelsesarbejde til fra Mathilde Manns side, fordi forfatteren Karl Larsen, som hun også oversatte for Insel, og som hun havde problemer med, intrigerede imod hende. Insel meldte pludselig ud, at de alligevel ikke var interesseret i at læse Pontoppidans nye roman: "... da vi er mere end overbebyrdede med nordiske forfattere i øjeblikket, er det måske lettere at arrangere senere."⁴ Men det affandt Mathilde Mann sig ikke med, så hun gav

2. Henrik Pontoppidans breve til Mathilde Mann befinder sig i KB, Acc.2000/11 og er tilgængelige på www.henrikpontoppidan.dk.

3. *Gyda* og *Backfische. Eine Sommererzählung* udkom på Insel Verlag i 1905. Tak til Henrik Loft Nielsen for hjælpen med at transskribere Mathilde Manns håndskrevne breve, som ikke altid er nemme at læse. Og nu jeg er i gang med at sige tak, skal Claus Elholm Andersen og Espen Børdahl også have en for altid at sparre med mig.

4. Insel til MM, 9.8.1905, GSA: "... da wir mehr als genug gerade mit nordischen Autoren überlastet sind, später wird es sich vielleicht besser arrangieren lassen." Alle oversættelser fra tysk er mine egne.

dem sin version af sagen med Karl Larsen for at rense sit navn og slog igen et slag for *Lykke-Per*: "Det er noget så fremragende, at jeg virkelig ønsker, også i Deres interesse, at De kaster et blik på værket."⁵ Og midt i august 1905 skrev hun til forlaget: "Romanen er storartet!"⁶ I september fik hun endelig tilsagn fra Insel om, at de ville udgive *Lykke-Per*, som efter planen skulle udkomme i efteråret 1906.

LYKKE-PER BLIVER TIL HANS IM GLÜCK

Allerede i december 1904 var Henrik Pontoppidan i et brev til Mathilde Mann kommet ind på sine overvejelser om, hvad *Lykke-Per* skulle have som titel på tysk:

"Jeg har engang før skrevet til Dem om mine Betænkeligheder ved Titlen. Ved Navnet Peter hefter der vistnok i Tyskland en lidt komisk Klang. Til "Lykkeper" svarer på Tysk "Hans im Glück" – så vidt jeg veed." (1.12.1904, KB).

"Hans im Glück" er titlen på et af brødrene Grimms eventyr, som på dansk hedder "Lykkehans". H.C. Andersens sidste roman *Lykke-Per* fra 1870, som handler om en kunstner, der oplever social opstigning og dør midt i sin største succes, tager udgangspunkt i dette eventyr. Historien om Lykkehans har en anti-materialistisk – eller ironisk – morale, for Hans ender med ikke at eje noget som helst af værdi og være lykkelig, fordi han dermed er fri for alle problemer. H.C. Andersens version af dette eventyr er "Hvad Fatter gør, er altid det rigtige". H.C. Andersens roman blev på tysk blev oversat til *Glücks-Peter* (ty. 1871), men da Pontoppidan ikke var begejstret for Peter som pendant til Per på dansk, fik Mathilde Mann til opgave at give titelforslaget *Hans im Glück* videre til forlaget. I december 1905 omtalte Henrik Pontoppidan igen titlen *Hans im Glück*: "Den passer i Virkeligheden aldeles fortrinlig, ja den synes mig bedre end selv den danske Titel. Jeg håber derfor, De kan overtale Forlaget til at bevare den. -" (HP til MM, 1.12.1905, KB)

Mathilde Mann holdt fast i Pontoppidans ønske, men forlaget omtalte i deres breve romanen som "Der Glückspeter" indtil marts 1906, hvor Mathilde Mann gjorde opmærksom på, at de hele bogen igennem havde kaldt helten Hans, så nu måtte titlen stå fast, og Insel indvilgede da også.

Forlaget gjorde det klart for Mathilde Mann, at *Hans im Glück* var en stor økonomisk satsning for dem, og at der måtte gøres alt for, at den kunne nå at udkomme senest midt i september 1906, så den kunne komme med i sortimentsboghandlernes julekataloger og diverse annoncer før julehandlen (Insel til MM, 31.3.1906, GSA). Pontoppidan havde oprindeligt lovet Mathilde Mann, at hun ville modtage de sidste trykark til anden udgave af *Lykke-Per* 1. oktober 1905, men først i december 1905 havde hun fået de sidste sider af bogen, og hun blev færdig med oversættelsen lige før jul (HP til MM 20.12.1905, KB). Bogens tilblivelsesproces

5. MM til Insel, 11.8.1905, GSA: "Es ist etwas so Hervorragendes, daß ich wirklich auch in Ihrem Interesse wünschte, Sie sähen sich die Arbeit nur mal an."

6. MM til Insel, 15.8.1905, GSA: "Der Roman ist großartig!"

blev fulgt med spænding og nervøsitet af de implicerede i Tyskland. Der var ikke plads til nogen forsinkelser i korrekturfasen, og lige netop dér, i foråret 1906, var Pontoppidan rejst til Rivieraen, så hans kone måtte eftersende korrekturarkene (MM til Insel, 28.3.1906, GSA), og Insel betonedede over for Mathilde Mann, at de ville gøre hende økonomisk ansvarlig for følgerne, hvis ikke det lykkedes at blive færdig med bogen i tide (Insel til MM, 31.3.1906, GSA).

I 1906 havde Insel besluttet at satse alt på *Hans im Glück*, hvis omsætning de var bekymrede for, allerede før romanen var udkommet. Året før var det nemlig ikke gået så godt med salget af de nordiske bøger. I juni 1906 skrev forlaget til Mathilde Mann, "at de nordlændinge, vi har udgivet – inklusive de to Michaëlis-bøger, hvor man ikke skulle have forventet det – har været en decideret fiasko og kostet os en masse penge."⁷ Med til historien om Insel-ledelsens bekymringer for det kommende salg af *Hans im Glück* hører, at forlaget i februar 1905 havde været tæt på at gå konkurs (Jäger 2003: 252). I september 1906 trådte forretningsføreren Poeschel ud af firmaet, og Kippenberg stod nu alene med ledelsen. Mathilde Mann skrev i den anledning til ham, at hun ikke vidste, om hun skulle gratulere ham, men hun ønskede ham i hvert fald held og lykke.⁸

Den 15. oktober 1906 udkom Mathilde Manns oversættelse af *Lykke-Per* under titlen *Hans im Glück* i to bind på forlaget Insel. Den første udgave af romanen blev trykt i først 1000, derefter yderligere 1000 eksemplarer. Forlægger Kippenberg sendte straks 150 eksemplarer ud til Tysklands vigtigste kritikere, men hvad han havde glemt, hvis man skal tro Mathilde Mann – var, at han havde indvilget i, at romanen fra efteråret 1906 blev trykt som føljeton i to aviser: *Hamburg Echo* og *Leipziger Volkszeitung*. Kippenberg blev meget fortørnet, da han fandt ud af, at *Hans im Glück* blev trykt i hele to socialdemokratiske aviser. Det gjorde ham endnu mere bekymret for bogsalget, end han var i forvejen. Men det lykkedes Mathilde Mann at overbevise ham om, at hun, da de havde mødtes i Leipzig i juli måned, havde fået hans mundtlige tilladelse. Hun huskede også, at hun ved samme lejlighed havde fortalt ham, at den roman af Sophus Bauditz, der havde solgt allerbedst, var den, der var blevet trykt i to avis-føljetoner.⁹ På det grundlag var Kippenberg ifølge Mann gået med til det. Pontoppidan og hun selv fik et lille honorar fra aviserne.¹⁰ Kippenberg var selvfølgelig i første omgang interesseret i at sælge bøgerne, men det havde været gængs praksis i Tyskland siden 1870'erne, at romaner blev trykt i avisernes føljetoner eller i forlagenes egne magasiner. På den

7. Insel til MM, 27.6.1906, GSA: "... die ganzen Nordländer, die wir gebracht haben – auch die beiden Michaelis'schen Bücher, bei denen man es nicht hätte erwarten sollen – geradezu einen Misserfolg gehabt und uns viel Geld gekostet haben."

8. MM til Insel, 19.9.1906, GSA: "Glück wünschen kann ich Ihnen u. der Firma aber jedenfalls, u. das tue ich von Herzen!"

9. MM til Insel, 23.10.1906, GSA: Mathilde Mann bedyrer sin uskyld og fremlægger hele sagsforløbet, som hun kan huske ret nøjagtigt og med præcise datoer. Deri indgår historien om den succes, hendes oversættelse af Sophus Bauditz' *Wildmoorprinz* (1897) havde haft.

10. MM omtaler i brevet til Insel, 23.10.1906, honoraret som "300 sølle sølvmonter" ("300 lumpige Silberlinge").

måde opnåede de større udbredelse, fordi almindelige borgere ikke havde råd til at købe litteratur (Jäger 2003: 199).

I december 1906 kritiserede Mathilde Mann i et brev til Kippenberg hans strategi med kun at sende frieksemplarer personligt til kritikerne og ikke til aviserne og bad ham hurtigst muligt sende værket til avisen *Hamburger Echo*. I dette brev virker Mathilde Mann oprevet: Hun syntes ikke, forlaget gjorde nok for 'den gode bog'. Hun skrev desuden, at det kun havde gavnet afsætningen af bogen, at den havde været trykt i avisen (MM til Kippenberg, 13.12.1906, GSA). Men Kippenberg kunne både i januar og februar 1907 melde om et meget mådeholdent bogsalg trods flere yderst positive anmeldelser. I februar skrev han, at det tager sin tid, før et så enestående og omfangsrigt værk skrevet af en forfatter, der er næsten ukendt i Tyskland, får sit gennembrud. Men han følte sig sikker på, at deres kunstneriske glæde over bogen nok skulle blive fulgt af en forretningsmæssig tilfredshed (Kippenberg til MM 7.1.1907 og 12.2.1907, GSA).

PONTOPPIDAN OG INSEL VERLAG

Efter at have afleveret oversættelsen af *Lykke-Per* foreslog Mathilde Mann løbende nye skandinaviske titler med henblik på oversættelse og udgivelse hos Insel, som takkede nej til langt de fleste af dem. I marts 1907 begrundede Kippenberg afslaget på den norske forfatter Thomas P. Kraghs roman *Ada Wilde* både med værkets middelmådighed og med, at "de nordiske kurser på det litterære marked i øjeblikket står meget lavt."¹¹ Mathilde Mann forsøgte også i marts 1907 igen at få Insel til at interessere sig for *Det forjættede land*, som Pontoppidan selv mente, ifølge Mathilde Mann, passede endnu bedre til Tyskland end *Lykke-Per* (MM til Insel, 18.3.1907, GSA).¹² Kippenberg ville dog ikke udgive den i 1907, som Mathilde Mann foreslog, men ville i stedet bruge efteråret til at gøre en fornyet indsats for, at *Hans im Glück* endelig kunne få sit fortjente gennembrud (Kippenberg til MM, 18.3.1907, GSA). I august 1907 skrev Mathilde Mann igen om, hvor godt *Hans im Glück* blev modtaget i Hamborg, hvortil Kippenberg svarede:

Jeg er meget glad for, at Pontoppidan stadig læses så meget i Hamborg, men desværre er det ikke til megen nytte for os, da det ser ud til, at man låner bogen på lejbiblioteket. Salget er stadig meget lavt. Jeg har læst de to positive anmeldelser, som De nævner. Jeg har også stadig ligesom Dem håb for fremtiden, men ikke længere så fortrøstningsfuldt som før.¹³

11. Kippenberg til MM, 7.3.1907, GSA: "... da die nordischen Kurse auf dem literarischen Markt augenblicklich leider sehr niedrig stehen, so habe ich keine Hoffnung auf einen geschäftlichen Erfolg."

12. I dette brev refererer Mathilde Mann til, hvad Henrik Pontoppidan skrev til hende om *Det forjættede Land* i oktober 1906 (HP til MM, 29.10.1906, KB & https://www.henrikpontoppidan.dk/text/kilder/breve/mann/1906_10_29.html)

13. Kippenberg til MM, 14.8.1907, GSA: "Dass der Pontoppidan in Hamburg noch so viel gelesen wird, freut mich zwar sehr, doch hat es leider für uns nicht viel Nutzen, da man ihn allem Anschein nach aus der Leihbibliothek liest. Der Absatz ist nach wie vor sehr gering."

I februar 1908 meddelte Kippenberg Mathilde Mann, at han ikke ville udgive *Det forjættede Land*, som han i mellemtiden havde læst, fordi han syntes, den var meget svagere end *Lykke-Per*. Han syntes desuden, at specifikt danske forhold indtog for meget plads i romanen. Og når ikke engang *Hans im Glück* havde haft succes, hvordan skulle det så gå en dårligere roman? Det ville desuden heller ikke gøre noget godt for det fortsatte salg af *Hans im Glück* at sætte endnu en bog af Pontoppidan i handlen.¹⁴ Kippenberg sammenlignede *Das gelobte Land* med lignelsen om brylluppet i Kana: Man skal ikke sætte den dårlige vin frem, efter at man først har serveret den gode. I juni 1908 lod Kippenberg Mathilde Mann vide, at salget af *Hans im Glück*, som han stadig betragtede som et mesterværk, var lig med nul, og at de måtte regne med et stort økonomisk tab. Hvad *Das gelobte Land* angår, så lykkedes det Mathilde Mann at få anbragt romanen på Eugen Diederichs forlag, hvor den udkom allerede i oktober 1908. Til Kippenberg skrev hun, at han burde have taget romanen, men han holdt fast ved sin smagsdom, betonedede endnu engang, at *Hans im Glück* trods den manglende publikumssucces var en af hans yndlingsbøger og glædede sig over, at Mathilde Mann havde fået anbragt *Das gelobte Land* hos et velrenommeret forlag.¹⁵

TIDEN FØR OG EFTER NOBELPRISEN

De følgende år nævnte Kippenberg og Mathilde Mann ikke Pontoppidan i deres breve, men i begyndelsen af 1914 bad han hende om en oversigt over Pontoppidans værker og de eksisterende tyske oversættelser med henblik på eventuelt at supplere med nye udgivelser. På listen stod de to dele af Pontoppidans nye roman, *Torben og Jytte* og *Storeholt*, som på det tidspunkt var udkommet, og Kippenberg viste straks interesse. Men Pontoppidan ville ikke gå med til, at der blev påbegyndt en tysk oversættelse, før hele romanen var færdig (HP til MM, 10.2.1914, KB). Samme sommer begyndte første verdenskrig, og Kippenberg kunne nu kun bekymre sig om sit forlag, når han var hjemme på orlov fra krigstjeneste. I februar 1916 informerede han Mathilde Mann om, at første udgave af *Hans im Glück* nu var ved at være udsolgt. I alt var *Hans im Glück* udkommet i 6000 eksemplarer fra 1906-09: Første oplag fra 1906 bestod af 2 gange 1000 eksemplarer, andet oplag fra 1907 bestod af 2000 eksemplarer, og tredje oplag fra 1909 blev også trykt i 2000 eksemplarer. (Sarkowski 1999: 207f.). Da det ifølge Kippenberg havde taget ti år at få solgt bøgerne, ville en anden udgave højst blive trykt i 1000 eller 2000 eksemplarer, men han foreslog, at romanen kunne udkomme i forlagets serie *Bibliothek der Romane*, hvorved salgsprisen ville være 6 Mark i stedet for 10

Die beiden günstigen Besprechungen, von denen Sie schreiben, habe ich gelesen. Auch ich hoffe noch mit Ihnen auf die Zukunft, aber nicht mehr so zuversichtlich, wie bisher."

14. Kippenberg til MM, 14.2.1908, GSA: "Wenn schon "Hans im Glück" gar keinen Erfolg gehabt hat, wie sollte er dann dem gelobten Lande zuteil werden, zumal spezifisch dänische Verhältnisse darin einen ausserordentlich grossen Raum einnehmen."
15. Ikke-dateret brevveksel mellem Anton Kippenberg og Mathilde Mann i efteråret 1908, GSA, 50/2257,2.

Mark (Kippenberg til MM; 4.2.1916, GSA). Mathilde Mann, som sendte sit svar fra Marine Genesungsheim St. Magnus i Bremen hvor hun gjorde tjeneste, var straks indforstået med planen om at udgive *Hans im Glück* som en del af *Bibliothek der Romane* (MM til Kippenberg, 12.2.1916, GSA). Hun argumenterede med, at Pontoppidan på den måde ville blive kendt hos et bredere publikum og så også en økonomisk fordel ved det højere oplagstal (6000 i stedet for 2000) og det dermed forbundne honorar. Men denne plan blev aldrig realiseret, for Pontoppidan ville have ændret og slettet så meget fra den første tyske udgave af romanen, at forlaget ikke kunne bruge matricerne fra den, men ville være nødt til at fremstille en ny sats, hvilket var for dyrt (Insel til MM, 24.3.1916, GSA). Den eneste mulighed var altså at genoptrykke den første udgave, skrev forlaget i august 1916 (Insel til MM, 5.8.1916, GSA).

Da Pontoppidan fik tildelt Nobelprisen 8. november 1917, var *Hans im Glück* udsolgt fra forlaget. Romanen var pga. papirmangel ikke blevet genoptrykt i den oprindelige udgave. Kippenberg, der skrev fra fronten i Flandern til Mathilde Mann 13. november, havde søgt om ekstraordinær papirbevilling til *Hans im Glück* hos myndighederne og spurgte også, om der var andre gode tekster af Pontoppidan, som forlaget ville kunne udnytte Nobel-reklamen til at udgive. I december 1917 skrev Kippenberg til Mathilde Mann, at det ikke lykkedes at få papir til et genoptryk af *Hans im Glück*, men han havde fået den idé, at Mathilde Mann skulle prøve at få romanen trykt og indbundet i København. Det prøvede hun også, men uden held, for det var alt for problematisk. Hvem skulle lægge ud for ordren? Hvem skulle stå for opsætningen? Det krævede tyskkundskaber, og Mathilde Mann kendte ikke nogen i København, der kom på tale til opgaven (MM til Katharina Kippenberg, 16.1.1918, GSA).

Først i 1919 blev der trykt 2000 nye eksemplarer af *Hans im Glück*, og igen i 1925 2000 eksemplarer. Det vil sige, at der i alt kom 10.000 eksemplarer af Mathilde Manns oversættelse af *Lykke-Per* ud på det tyske marked i årene mellem 1906 og 1925 (Sarkowski 1999: 207f.)

PONTOPPIDAN OG ANDRE DANSKE FORFATTERE PÅ DET TYSKE MARKED

Et første oplag af en roman på 2000 eksemplarer er sammenlignet med romaner af andre skandinaviske forfattere i begyndelsen af det 20. århundrede meget gennemsnitligt. Således udkom de af Johannes V. Jensens romaner, som blev udgivet på tysk mellem 1907 og 1937, også i 2000 eksemplarer. Jensens største succeser i Tyskland var noveller og korte fortællinger. Fx havde bogen *Dolores und andere Novellen* et startoplæg på 15.000 og et oplæg i alt på 52.000 eksemplarer i perioden 1914-24, inklusive optagelsen i serien *Fischers Bibliothek zeitgenössischer Romane*. Papirknapheden i tiden omkring Første Verdenskrig lod ikke til at spille nogen rolle, for S. Fischer udgav hvert år mindst et nyt værk eller genoptrykte

et eller flere ældre værker af Jensen, der i alle årene mellem 1907 og 1937 var en populær og salgbar forfatter på det tysksprogede marked (Wenusch 2016: 43f.).

Holder man sig Johannes V. Jensens succesrige værker for øje og kigger på salgstallene af *Hans im Glück*, står det altså klart, at Insel-ledelsen, fremfor alt Kippenberg, ikke bare var en pessimistisk natur¹⁶, men at der var noget om snakken, når han gang på gang klagede over salget.

Forfattere som Johannes V. Jensen og Herman Bang¹⁷ havde en fordel over for Henrik Pontoppidan, idet de udkom hos S. Fischer, som var tidens mest succesrige udgiver af skønlitteratur, og som også havde det mest populære magasin tilknyttet forlaget, det, der fra 1904 og frem hed *Neue Rundschau*. Her dukkede der med jævne mellemrum tekster af de to nævnte forfattere op, hvorved de i en helt anden udstrækning end Pontoppidan nåede ud i den bredere tyske offentlighed.

MODTAGELSEN AF *HANS IM GLÜCK*

For at promovere *Hans im Glück* skrev Katharina Kippenberg under dæknavnet K. Berg om den i *Insel-Almanach* 1907, forlagets meget smukke programhæfte. I sin artikel betoner hun, at romanens længde er dens styrke. Alene i kraft af sine 1000 sider adskiller den sig meget fra de smalle bøger fra Norden, som man hidtil havde lært at kende i Tyskland. Hun fremhæver desuden romanens objektivitet og karakterernes 'fysiske' fremtræden; de fremstår som kød og blod, skriver hun. Med henblik på romanens fokus på den ydre realitet og ikke kun på sjælelivet ser Katharina Kippenberg ligeledes noget nyt og anderledes i *Hans im Glück* sammenlignet med anden litteratur fra Norden, der var kendt i Tyskland på den tid som fx Hallström, Söderberg og Michaëlis.

Ved at udråbe *Hans im Glück* til et mesterværk distancerede Katharina Kippenberg sig fra den mere lunkne modtagelse af romanen i Danmark, og hun var ikke alene om at rose den. Mathilde Mann og Anton Kippenberg nævner i deres breve flere begejstrede anmeldelser fra pressen, og den, der blev bragt i S. Fischer-Magasinet *Die neue Rundschau* i 1906, er også ovenud positiv og fremhæver, hvordan romanen i den første del er fuld af dynamisk handling, økonomiske, kulturelle, samfundsmæssige interesser, for så i den anden del at bevæge sig fra

-
16. Pessimist var Kippenberg nu også. I 1920 skrev han til Mathilde Mann i anledning af, at *Pelle Erobreren* var udkommet på Insel Verlag i hendes oversættelse, at han fortrød, at han havde fået trykt andet oplag i 10.000 eksemplarer. Tiden hvor folk købte bøger var forbi i Tyskland, og ligeledes var interessen for bøger som "Pelle" forbi. Han sluttede sit brev med at sige, at det slet ikke var sjovt at være forlægger nu. (Uebrigens bereue ich jetzt sehr, die zweite Auflage in Höhe von 10 000 Exemplaren gedruckt zu haben. Die Zeit des Bücherkaufens in Deutschland ist vorüber, und ebenso das Interesse für Bücher von der Art des "Pelle". (...) Es ist überhaupt kein Vergnügen, jetzt Verleger zu sein. (Kippenberg til MM, 31.8.1920, GSA)
17. Det skal dog tilføjes, at Herman Bangs værker først blev en kommerciel succes i Tyskland efter hans død i 1912, faktisk først efter Første Verdenskrig, hvor S. Fischer udgav hans samlede værker. Nogle af hans noveller og romaner blev i de tyske udgaver solgt i helt op til 100.000 eksemplarer mellem Første og Anden Verdenskrig (Sonnenberg 2007: 358f.).

det ydre verdensbillede og ind i et menneskelivs skjulte sider og ned i dets hemmeligheder (Poppenberg 1906).

En anden anmeldelse er en dobbelt anmeldelse af *Hans im Glück* og *Das gelobte Land* fra 1909, som jeg har fundet i et af tidens vigtigste litterære tidsskrifter, *Das literarische Echo*.¹⁸ Anmelderen er ikke klar over, i hvilken rækkefølge de to værker oprindeligt er udkommet, men synes, at *Das gelobte Land* kunstnerisk set er svagere end *Hans im Glück* og indeholder for mange tidsbundne og specifikt danske problemstillinger til, at en tysk læser kan leve sig ind i konflikterne. Men om *Hans im Glück* skriver anmelderen Wilhelm Hegeler begejstret, at denne roman formår både at skildre et enkelt menneskeliv og at være en kulturroman i stor stil. Og selvom enkelte træk i udviklingen kun har relevans for danske forhold, så er den i det store hele karakteristisk for den germanske kulturverden, fortsætter Hegeler, som slutter sin anmeldelse med denne lovprisning:

Rigdommen i en bog på næsten tusind sider kan naturligvis kun antydes i en anmeldelse. Det skal dog siges, at miljøbeskrivelsen, samfundsbilledet, ikke er mindre strålende og stort end fordybelsen i den individuelle psyke. På den måde er denne roman en syntese af fransk fortællekunst og nordisk dybsindighed. Der findes ikke mange lige så perfekte bøger i denne kombination. (Hegeler 1909)¹⁹

Anmelderne så altså ligesom Anton Kippenberg og Mathilde Mann *Lykke-Per* alias *Hans im Glück* som et mesterværk, men trods den fine modtagelse solgte romanen ikke godt. I 1919 nævnte Kippenberg *Hans im Glück* som et afskrækkende eksempel på, hvor svært det var at sælge to-bind romaner i Tyskland trods en lang række af fremragende anmeldelser. Det havde taget ti år at sælge 3000 eksemplarer af *Hans im Glück*, skrev han, selvom de havde gjort meget for romanen. Anledningen var, at Martin Andersen Nexø, hvis roman *Pelle Erobreren* (*Pelle der Eroberer*, 1912) var udkommet på Insel Verlag i to bind i Mathilde Manns oversættelse, havde spurgt kritisk til, om forlaget gjorde nok for at sælge bogen. Nexø havde også spurgt, hvorfor romanen ikke var blevet solgt i frontboghandlerne i første verdenskrig. Til det svarede Kippenberg, at to-bind værker stort set ikke var blevet udbudt som lektur i skyttegravene.²⁰

Hans im Glück – og til at begynde med altså også *Pelle der Eroberer*, der dog senere blev en bestseller i DDR – var ikke de eneste to-bind romaner, som ikke solgte godt. Den originale to-bind version af Thomas Manns *Buddenbrooks* fra 1901, som udkom i 1000 eksemplarer var der heller ikke var god afsætning af.

18. Begge anmeldelser er gengivet i en samling af tysksproget litteraturkritik fra perioden 1870 til 1914 (Kreuzer 2006).

19. Uddrag af Wilhelm Hegelers anmeldelse af *Hans im Glück* i *Das literarische Echo*, 1909: "Der Reichtum eines Buchs von annähernd tausend Seiten kann in einer Besprechung natürlich nur angedeutet werden. Es sei aber gesagt, daß die Schilderung der Umwelt, das Gesellschaftsbild, nicht weniger glänzend und groß ist wie die Vertiefung in die Einzelpsyche. So ist dieser Roman eine Synthese französischer Erzählkunst und nordischen Tiefsinns. In dieser Verbindung gibt es nicht viele gleich vollkommene Bücher." (Kreutzer 2006: 530).

20. Oversætteren Herman Kiy gengiver Anton Kippenbergs brev ordret i sit brev til Martin Andersen Nexø, 22.6.1919, KB.

Det var først, da et-bindsudgaven udkom i 1903, at bogen begyndte at sælge. I 1918 var der blevet afsat 100.000 eksemplarer af romanen (Kurzke 2010: 63).

DE SIDSTE UDGIVELSER AF *HANS IM GLÜCK* I 1970'ERNE (DDR) OG 1980'ERNE (BRD)

I 1970'erne blev Mathilde Manns oversættelse revideret af den østtyske skandinavist og oversætter Hans-Jürgen Hube. Interessen for nordisk litteratur var generelt stor i DDR. Hubes version af *Lykke-Per* er den, der er blevet trykt som den seneste udgave af *Hans im Glück*: først på det største østtyske Aufbau Verlag i 1971 og så i 1981 på det vesttyske Insel-forlag. Salg af litterære rettigheder var vigtigt for DDR, fordi det tilførte landet vestlig valuta. At revidere en ældre oversættelse og udgive den igen er ikke en usædvanlig praksis i Tyskland, men hvis man læser Hubes reviderede oversættelse, bliver det hurtigt klart, at han ikke har skelet til den danske udgave af *Lykke-Per*, men kun haft hensynet til læseren for øje i sin revision af Mathilde Manns oversættelse. Han har ikke rettet hendes fejl eller udeladelser, men til gengæld ændret ord og udtryk, så de dels er komplet anderledes end originalen, dels udelader han endnu flere og endda vigtige detaljer.²¹

I 1981 udgav det vesttyske forlag Insel *Hans im Glück* som en del af deres paperback-serie Insel Taschenbuch. Men denne genoptrykte udgave var ifølge Ulrich Sonnenberg, som var ansat i salgsafdelingen hos Insel dengang, et flop. Det skyldes nok flere faktorer: For det første brugte Insel Hubes problematiske revision af Mathilde Manns oversættelse, og for det andet troede de på Insel, at det var reklame nok i sig selv, at bogen blev udgivet i deres serie og var skrevet af en Nobelprisvinder, og gjorde ikke nok for bogen. For det tredje var det som sagt en paperback, hvilket måske nok lettede adgangen til læserne pga. en lavere pris, men betød, at bogen blev ignoreret af anmeldere og presse. I Tyskland skal en forfatter være meget kendt, for at det kan betale sig at udgive klassiske værker som paperbacks.

HENRIK PONTOPPIDANS BERØMMELSE I TYSKLAND

Det er tre meget berømte læsere af *Hans im Glück*, der har skabt det indtryk, at Pontoppidans *Lykke-Per* var en større succes i Tyskland, end romanen egentlig var. To af disse berømte læsere var endda venner: Ernst Bloch og Georg Lukács lærte hinanden at kende i Berlin, hvor de studerede hos Georg Simmel. I 1915 fortalte Ernst Bloch Georg Lukács om romanen, dvs. to år før Nobelprisen. Bloch beundrede Jakobe som både jødisk kvindefigur og romanens egentlige heltinde. Da Lukács

21. Mathilde Mann har oversat "Studeopdrættere" til "Pferdezüchter", og denne fejl, hest i stedet for okse, har Hube (1981) ikke rettet i sin version. Til gengæld har han som nævnt i artiklen i Pontoppidaniana 2 indbygget en del nye fejl (Hastenplug 2023).

skrev om romaner i sin bog *Theorie des Romans* fra 1920, nævnte han Pontoppidans *Hans im Glück* som en efterkommer af Cervantes og Balzac (Lukács 2009: 84f).

I 1937 kom så Ernst Blochs for tidlige, men meget berømte nekrolog, som han skrev, fordi han havde hørt, at den 80-årige Pontoppidan skulle være afgang ved døden. Her kaldte han *Hans im Glück* for en "Grundbuch der Weltliteratur" – en af verdenslitteraturens grundbøger.²² Den tredje berømte læser er Thomas Mann, som hyldede "der Dichter von "Hans im Glück"" ti år tidligere, da Pontoppidan fyldte 70 år med en lidt kryptisk tekst, hvori han beskriver Pontoppidan som både en sand konservativ og en sand revolutionær, som med sin prosa dømmer tiden og viser vej mod en renere menneskelighed.²³

At jeg troede, at Pontoppidan havde været kendt i Tyskland i stil med Johannes V. Jensen, skyldtes nok både hans delte Nobelpris i 1917 og disse tre meget anerkendte beundrere af *Lykke-Per*. Men når man ser på salgstallene og ved, at Nobelprisen kom midt i Første Verdenskrig, hvor romanen var udsolgt, og når man læser de toneangivende litterære magasiner som *Neue Rundschau* fra årene omkring udgivelsen af *Hans im Glück* i 1906, hvor man finder mange skrivelser af Herman Bang og Johannes V. Jensen og andre nordiske forfattere, men ikke af Pontoppidan, så tyder det alt sammen på, at han i modsætning til de to andre aldrig har været kendt af en bredere offentlighed i Tyskland. Han var bare heldig at have tre vigtige læsere, som har bidraget betydeligt til at manifestere kvaliteten af hans værk. Det er også disse tre læsere og interessen for dem, der har banet vejen for, at *Lykke-Per*, der i de senere år er blevet oversat to gange til engelsk, er blevet læst og rost af så prominente litterater som Fredric Jameson og James Wood.²⁴

PONTOPPIDAN I TYSKLAND I DAG

Siden Insels mislykkede forsøg på at genoplive *Hans im Glück* i 1981, er der kun kommet to bøger med tekster af Pontoppidan – begge med nye oversættelser: Den ene er *Der königliche Gast*, der udkom i 2017 som en illustreret udgave i et begrænset oplag på et kunstforlag oversat af selvsamme Ulrich Sonnenberg, der i mellemtiden havde forladt forlagsverdenen og var begyndt at oversætte dansk litteratur på fuld tid. Den anden er en antologi med noveller og kortere journalistiske tekster, som Ulrich Sonnenberg og jeg redigerede, og som udkom på Wallstein Verlag i Göttingen i 2023 under titlen *Henrik Pontoppidan. Kaum ein Tag ohne Spektakel*. Denne sidste bog er det direkte resultat af et seminar, som Ulrich Sonnenberg og jeg afholdt på Goethe-Universität i Frankfurt am Main, hvor de studerende sammen med os udvalgte og selv oversatte teksterne til antologien.

22. Nekrologen kan læses her: <https://www.henrikpontoppidan.dk/text/seclit/secartikler/bloch.html>

23. Thomas Manns hilsen til Henrik Pontoppidans 70-års fødselsdag kan læses her: <https://www.henrikpontoppidan.dk/text/seclit/secartikler/mann.html>

24. Frederic Jameson skrev anmeldelsen "Cosmic Neutrality: 'Lucky Per'" i *London Review of Books* (Jameson 2011) og James Wood "A Neglected Modern Masterpiece and Its Perverse Hero" i *The New Yorker* (Wood 2019).

De studerende var begejstrede for Pontoppidans fortællestil og det brede spektrum, som hans novelleskitser og journalistik fordeler sig over, både med hensyn til stil og indhold. Det så vi som et godt tegn, da vi skulle finde et forlag til antologien, og det var heller ikke svært. Vi valgte det velrenommerede forlag Wallstein fra Göttingen, som vi havde et rigtig godt samarbejde med. Alle på forlaget var begejstrede for teksterne. Efterordet til bogen er skrevet af Nils Gunder Hansen, og bogen er tænkt som en slags genintroduktion til Pontoppidan på tysk. Udgivelsen kunne dog kun lade sig gøre, fordi vi fik støtte til bogen fra Statens Kunstfond, Frankfurt Universitet og en privat fond i Frankfurt. Det var vores håb, at den kunne bane vejen for en nyoversættelse af *Lykke-Per*, nu den for ikke så længe siden er blevet oversat hele to gange til engelsk, og Bille Augusts filmatisering også ligger på tysk Netflix, men det er tvivlsomt, om det kommer til at ske, og hvis *Hans im Glück* bliver udgivet igen, så bliver det af økonomiske årsager sandsynligvis i en revideret udgave af den allerede eksisterende oversættelse.

Vi glæder os meget over, at antologien er blevet positivt anmeldt i flere tysksprogede aviser, deriblandt *Neue Zürcher Zeitung*, hvor overskriften var “Den danske Nobelprisvinder Henrik Pontoppidan venter 60 år efter sin død stadig på sit litterære gennembrud” (Jandl 2023).²⁵ Litteraturmagasinet *Glanz und Elend* (Struck 2023) bragte ligesom kulturportalen *KultKomplott* (Konrad 2024) en positiv anmeldelse, og begge slutter med at sige, at de gerne vil læse mere af Pontoppidan.²⁶ I sin anmeldelse på portalen www.literaturkritik.de skriver Werner Jung: “Hvem her i landet kender, endsiges læser stadig realisten Pontoppidan?”²⁷ Da vi præsenterede antologien i de nordiske ambassaders fælleshus i Berlin i december 2023, var salen fyldt med et hovedsageligt tysk publikum, der ville vide alt om Pontoppidan, som de ikke kendte. Så på mange måder oplever vi noget, der minder om modtagelsen af *Hans im Glück* i 1906: Stemningen i Tyskland er positiv over for Pontoppidans værk, men det udvirker sig ikke på salget af bogen. Den interesse, som vi mærkede i Berlin, har dog motiveret mine studerende og mig til at tage fat på et andet projekt, nemlig at opbygge et websted om Pontoppidan på tysk med en introduktion til hans værk og med kortere tekster af ham i tysk oversættelse.²⁸ Så nej, Pontoppidan har aldrig været så stor og kendt i Tyskland, som vi går og tror, men det kan jo stadig ændre sig.

25. Jandl, Paul: “Der dänische Nobelpreisträger Henrik Pontoppidan wartet auch sechzig Jahre nach seinem Tod noch auf seinen Durchbruch” (*Neue Zürcher Zeitung*, 8.11.2023).

26. Antologien blev også positivt modtaget af Pontoppidan-forskeren Rasmus Vangshardt, der gav bogen fem stjerner og sluttede sin anmeldelse med ordene: “Udvalget er så bredt, udgivelsen så sikker, Pontoppidan så frisk, at man kunne ønske sig, at bogen blev udgivet til gymnasieskolen – på dansk.” (Kristeligt Dagblad, 18.2.2024).

27. Jung, W: “... Wer kennt, geschweige denn liest hierzulande noch den dänischen Realisten Pontoppidan?!” (www.literaturkritik.de, online siden 22.12.2023).

28. <https://pontoppidan.de> (Webredaktion og layout: Rebecca Jakobi).

ABSTRACT

The article examines the publication and reception history of Henrik Pontoppidan's novel *Lykke-Per* in the German-speaking world. First published in 1906 as *Hans im Glück*, translated by Mathilde Mann and issued by Insel Verlag, the novel received praise from intellectuals such as Ernst Bloch, Georg Lukács, and Thomas Mann. Insel's director Anton Kippenberg and his wife Katharina considered the novel a masterpiece – but commercial success proved elusive. The article draws on archival correspondence between Pontoppidan, Mann, and Insel, highlighting key obstacles to the novel's distribution: its two-volume format, low market interest in Nordic literature, and Pontoppidan's tendency to keep reworking what was already published. The paper shortages of the First World War further weakened its reach. Subsequent editions of *Hans im Glück*, including a revised East German edition in the 1970s and a paperback edition in West Germany in the 1980s, likewise failed to attract a wide readership. The article ultimately argues that while *Lykke-Per* had influential admirers in Germany, its actual readership remained limited, and Pontoppidan never achieved the renown there enjoyed by some of his Danish peers.

Marlene Hastenplug, født 1971, er dansklektor ved Goethe-Universität i Frankfurt am Main og har udgivet antologien "Henrik Pontoppidan. Kaum ein Tag ohne Spektakel" (Wallstein Verlag, 2023) sammen med oversætteren Ulrich Sonnenberg.

Anvendte forkortelser:

GSA Goethe und Schiller Archiv

HP Henrik Pontoppidan

KB Det Kongelige Bibliotek

MM Mathilde Mann

ARKIVMATERIALE

Breve fra Henrik Pontoppidan til Mathilde Mann, KB, Acc.2000/11 & <https://www.henrik-pontoppidan.dk/text/kilder/breve/mann/>

Insel-Archiv, Goethe- und Schiller-Archiv (GSA) 50/2257, 1-7

Nexø-Arkivet, KB, Kps. 139: III. Korrespondance, nr. 14 (A-M) + 15 (A-F)

LITTERATUR

Bloch, Ernst (1937). "Pontoppidans Roman *Hans im Glück*. Ein Grundbuch der Weltliteratur", i: *Prager Weltbühne*: <https://www.henrik-pontoppidan.dk/text/seclit/secartikler/bloch.html>.

Hastenplug, Marlene (2023). "Pontoppidan i Tyskland," i: *Pontoppidaniana*, nr. 2, side 78-86: <https://tidsskrift.dk/pontoppidaniana/article/view/141293/185145>.

Hegeler, Wilhelm (1909). "Henrik Pontoppidan" in: *Das literarische Echo*. 11. Jg., (1908/09), Nr. 24, 15. September 1909, Sp. 1707-1714, uddrag af anmeldelsen gengivet i: Kreuzer, Helmut (red.) (2003). *Deutschsprachige Literaturkritik 1870-1914. Eine Dokumentation*,

- Teil 1: 1870-1889. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, side 525-530.
- Jameson, Frederic (2011). "Cosmic Neutrality: 'Lucky Per,'" in: *London Review of Books*, 20.10.2011: <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v33/n20/fredric-jameson/cosmic-neutrality>.
- Jäger, Georg (red.) (2003). *Geschichte des deutschen Buchhandels im 19. und 20. Jahrhundert*. Band 1: *Das Kaiserreich 1871-1918*. Teil 2, Frankfurt am Main: Buchhändler-Vereinigung.
- Jandl, Paul (2023). "Der dänische Nobelpreisträger Henrik Pontoppidan wartet auch sechzig Jahre nach seinem Tod noch auf seinen literarischen Durchbruch", in: *Neue Zürcher Zeitung*, 8.11.2023: <https://www.nzz.ch/feuilleton/henrik-pontoppidan-ein-vergessener-literatur-nobelpreistraeger-wird-auferweckt-ld.1763304>.
- Jung, Werner, "In Dänemark weltberühmt. Henrik Pontoppidans Erzählungen und Feuilletons in "Kaum ein Tag ohne Spektakel"", in: www.literaturkritik.de, 22.12.2023: <https://literaturkritik.de/pontoppidan-kaum-ein-tag-ohne-spektakel-in-daenemark-weltberuehmt,30176.html>.
- Konrad, Jörg (2024). "Henrik Pontoppidan "Kaum ein Tag ohne Spektakel", in: www.kult-komplott.de, 10.1.2024.
- Kurzke, Hermann (2010): *Thomas Mann. Epoche – Werk – Wirkung*. 4. bearbejdede udgave, München: Verlag C.H. Beck [1985]
- Lukázs, Georg (2009). *Die Theorie des Romans*. Bielefeld: Aithesis Verlag [1920].
- Paul Fritz (1997). "Deutschland – Skandinaviens Tor zur Weltliteratur", in: Henningsen, B. et al. (red.): *Wahlverwandschaft. Skandinavien und Deutschland. 1800 bis 1914*, udstillingskatalog, Berlin: Jovis, side 193-202.
- Pontoppidan, Henrik (1908). *Das gelobte Land*, oversat af Mathilde Mann. Jena: Eugen Diederichs Verlag.
- Pontoppidan, Henrik (2017). *Der königliche Gast*, oversat af Ulrich (2007). Münster: edition sonblom.
- Pontoppidan, Henrik (1906). *Hans im Glück*, oversat af Mathilde Mann. Leipzig: Insel Verlag.
- Pontoppidan, Henrik (1981). *Hans im Glück*, oversat af Mathilde Mann og revideret af Hans-Jürgen Hube. Frankfurt am Main: insel taschenbuch.
- Pontoppidan, Henrik: Kaum ein Tag ohne Spektakel. Erzählungen und Feuilletons*. (2023) udgivet af Marlene Hastenplug & Ulrich Sonnenberg, oversat af studerende, Göttingen: Wallstein Verlag.
- Pontoppidan, Henrik (2019). *Lykke-Per*, København: Gyldendal [4. udgave 1918].
- Poppenberg, Felix (1906). "Von irdischer Pilgerfahrt", *Die neue Rundschau*. 17. Jg., 1906, side 509-510, gengivet i Kreuzer, H. (red.), *Deutschsprachige Literaturkritik 1870-1914. Eine Dokumentation*, Teil 1: 1870-1889. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien 2003, side 342-344.
- Sarkowski, Heinz (red.) (1999). *Der Insel Verlag. Bibliographie 1899-1969*. Frankfurt am Main & Leipzig.
- Sonnenberg, Ulrich (2007). "Nachwort", in: *Herman Bang, Exzentrische Existenzen, Erzählungen und Reportagen*, udgivet og oversat af Ulrich Sonnenberg. Frankfurt am Main: Insel Verlag, side 351-370.
- Struck, Lothar (2023). "Zwischen Romantik und Modernität", in: *Glanz und Elend. Literatur und Zeitkritik*, 13.8.2023: https://www.glanzundelend.de/Red23/P-R/henrik_pontoppidan_kaum_ein_tag_ohne_spektakel.htm.
- Wenusch, Monica (2016). "... ich bin eben dabei, mir Johannes V. Jensen zu entdecken ... ". *Die Rezeption von Johannes V. Jensen im deutschen Sprachraum, Wiener Studien zur Skandinavistik*, udgivet af Robert Nedoma & Sven Rossel et al., Wien: praesens.
- Wood, James (2019). "A neglected modern Masterpiece and its perverse Hero", in: *The New Yorker*, 14.10.2019: <https://www.newyorker.com/magazine/2019/10/21/a-neglected-modern-masterpiece-and-its-perverse-hero>.